

FARKAS ERIKA

ÉRDEKEK ÚTVESZTŐJÉBEN

A MUNKAERŐ-PIACI FOLYAMATOK ÉS A FELNŐTTKÉPZÉSI RENDSZER ÖSSZEFÜGGÉSEI A
DÉL-ALFÖLDI RÉGIÓBAN

*„... valaki egyszer, amikor az egyetemek fontosnak tűntek, azt mondta,
hogyan az érvényesülhet az életben, akinek van diplomája. És sorra tűnnek el
a kiváló kertészek, pékek, antikváriusok, kőművesek és írók.”*

(Paulo Coelho)

A téma aktualitása

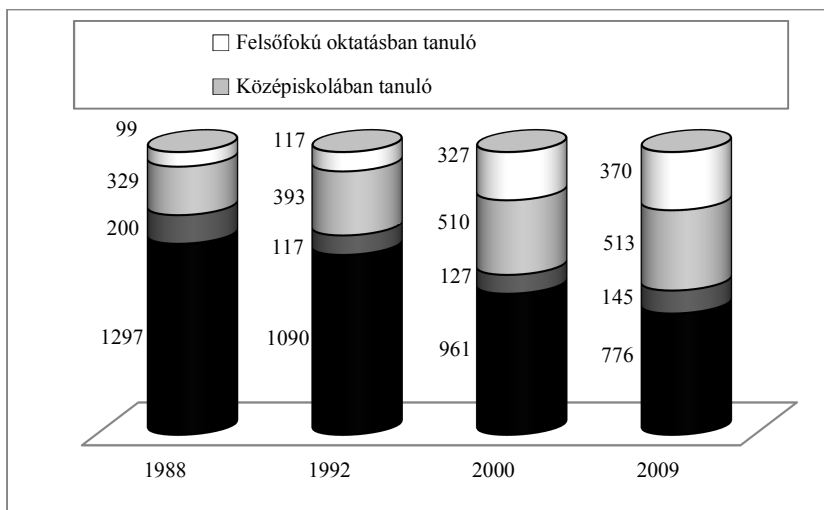
Napjaink egyik legaktuálisabb és legtöbbet vitatott témája, hogy a gazdaság változó igényeinek megfelelő mennyiségű és minőségű szakképzett munkaerő áll-e rendelkezésre.

Az Európa 2020 stratégia fő prioritása: az oktatás hatékonyságának növelése által a gazdaság versenyképességének fokozása, a 20-64 évesek 69%-os európai foglalkoztatási rátájának 75%-ra növelése (EURÓPA BIZOTTSÁG, 2010). Globális gazdaságunkban a magasan kvalifikált, gyakorlatias, innovatív munkaerő nélkülözhetetlen feltétele a fejlődésnek. Az utóbbi években folyamatosan nő az oktatás iránti kereslet, emelkedik a társadalom iskolázottsági szintje, mindez azonban nem tükröződik vissza a gazdaság fejlődésében. Hiába nő a képzési kibocsátás, hiába közvetítünk egyre több tudást, ha nem hasznosul a munkaerőpiacon a képzésbe befektetett idő, pénz, energia. Ez elsősorban a foglalkozási és a szakmastruktúra nem megfelelő illeszkedésével magyarázható. A munkaerőpiac és a képzési rendszer változásai egymástól függetlenül zajlanak, a képzési kínálat egyes szakmacsoportokban többszörösen meghaladja, míg másokban alulmúlja a keresletet. Mind mennyiségi, mind minőségi, mind strukturális zavarok jelentkeznek napjaink információhiányos és dezinformációkkal terhelt munkaerőpiacán.

A rendszerváltás hatása

A probléma gyökere a rendszerváltásig nyúlik vissza. Az 1989-es rendszerváltást követően megváltozott a gazdaság és az oktatás viszonya. Az 1990-es évek elején a piacgazdaságra való áttérés következtében a munkaerőpiac radikálisan átalakult. Differenciálódott a piac, összeomlott a képzések állami monopóliuma, színesedett az oktatási intézmények képzési palettája (GYÖRGYI, 2004). A rendszerváltás következtében az iskolapadból frissen kikerültek zöme nem tudott elhelyezkedni. A munkanélküliség elleni küzdelem eszközeként tekintettek a tudás gyarapítására, az iskolázottsági szint

emelkedésére, mely a munkaerő-kereslet egyik meghatározó tényezője lett. Az 1. számú ábra jelzi, hogy közép és felsőfokon oktatási expanzió következett be. A társadalmi igény, értékrend átstrukturálódása következtében a közép és felsőfokon tanulók aránya ugrásszerűen megemelkedett, míg a szakmát tanulók száma jelentősen csökkent (KSH, 2009).

1. ábra

Az oktatásban résztvevők számának alakulása Magyarországon
1988-2009 között (ezer fő)

Forrás: KSH (2009) alapján saját szerkesztés

A kutatás bemutatása

Tanulmányomban a Dél-alföldi régió munkaerő kereslete és a felnőttképzés képzési kibocsátása közötti kapcsolatot mutatom be. Kutatási területem az ország délkeleti részén fekvő Dél-alföldi régió, mely hazánk legnagyobb kiterjedésű régiója, Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyét foglalja magába. Mind országos, mind európai uniós viszonylatban a legelmaradottabb régiók közé tartozik. A régió fő sajátossága: a gazdaság agrárkaraktere (Dél-Alföldi Operatív Program, 2007). Kedvezőtlen gazdasági helyzetét alátámasztja, hogy a Dél-alföldi régió GDP-je 2008-ban hazánk GDP-jének mindössze 9%-a, az EU 27 átlagának pedig csupán 42,4 %-a (KSH, 2010).

Kutatásomban 360°-os vizsgálatra vállalkoztam, azaz a régió munkaerő-piaci folyamatait, az azok alakításában meghatározó szerepet játszó különböző érdekszférák – a foglalkoztatók, a képző intézmények, a képzésben résztvevők – eltérő igényeit, attitűdjeit vizsgáltam. Az oktatás és a munkaerőpiac közötti diszharmónia mindhárom érdekszféra számára káros hatással, negatív externáliával jár. „A jelenlegi metodikában mindegyik fél kudarc pályán fut, amit aztán átháritással kénytelen feloldani” (SZ. TÓTH, 2006:162). A folyamatok alakításának mozgatórugói a foglalkoztatók, ugyanis az ő

igényeik határozzák meg a munkaerő-keresletet, amelyhez igazodnia kell(ene) a folyamat másik két kulcsszereplőjének, az oktatási intézménynek és a potenciális munkavállalónak.

A felnőttképzés jelentősége

A munkaerő kereslet és kínálat közötti eltéréseket vizsgáló kutatások, prognózisok havi rendszerességgel jelennek meg. A kutatások többsége az iskolarendszerű szakképzés, a felsőoktatás képzési kibocsátására fókuszál, figyelmen kívül hagyva a felnőttképzés mutatóit, annak ellenére, hogy több mint kétszer annyian szereznek szakképesítést iskolarendszeren kívüli felnőttképzésben, mint iskolarendszeren belül (SZILÁGYI, 2010). Meggyőződésem, hogy az oktatás és a gazdaság közötti inkongruencia, a regionális különbségek csökkentésében, továbbá a társadalmi, gazdasági feszültségek enyhítésében is egyaránt nagy szerepe lehet az iskolarendszerű képzésnél jóval rugalmasabb felnőttképzésnek. Ahhoz, hogy a felnőttképzés elősegítse a munkaerőpiac egyensúlyi helyzetének előmozdítását, meg kell vizsgálnunk a képző intézmények, a foglalkoztatók és a potenciális munkavállalók által alakított folyamatokat.

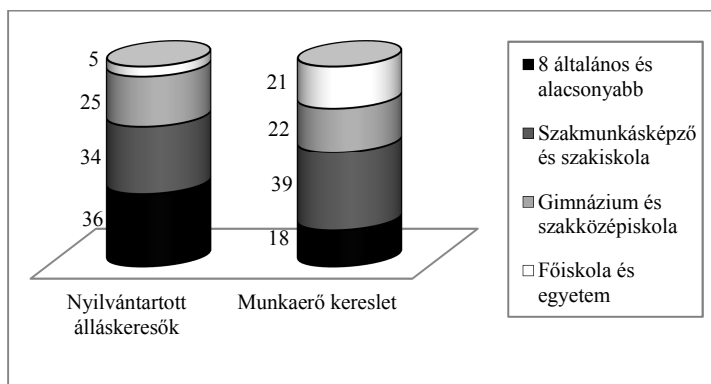
A Dél-alföldi régió munkaerő szükséglete és a felnőttképzés képzési kibocsátása közötti összefüggések vizsgálata

A munkaerő-kereslet és kínálat pontos előrejelzése számos nehézségbe ütközik. Annak ellenére, hogy több tucatnyi általános, speciális elemzés, munkaerő-piaci prognózis, makroszintű előrejelzés, terv, stratégia áll rendelkezésre, rendkívül nehéz reális képet festeni a munkaerő kereslet várható alakulásáról, ugyanis a gazdaság igényei napról napra változnak. A kereslet előrejelzésének általam is választott módja lehet az álláshirdetések elemzése. Az álláshirdetések mögött nagyon sok információ húzódik meg, elemzésükkor nemcsak arra kaphatunk választ, hogy milyen munkakörre és hány főt keresnek, hanem arra is, hogy az adott munkakör betöltéséhez milyen végzettséget, szakképzettséget és kompetencia készletet vár el a munkáltató. A Dél-alföldi régió munkaerő keresletének megismerése céljából 2010. május és július között az Állami Foglalkoztatási Szolgálat honlapján meghirdetett 2210 álláshirdetést elemeztem. A kínálatot illetően a felnőttképzési intézmények képzési kibocsátását vizsgáltam az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program adatai alapján. A kutatásból származó információkat adatelemzéssel illetve tartalomelemzéssel dolgoztam fel.

A kutatás eredményei

A 2. ábra a nyilvántartott állás keresők iskolai végzettség szerinti megoszlását, valamint azt mutatja, hogy a munkaerőpiac elsősorban milyen végzettséggel rendelkezőkre tart igényt. Iskolai végzettség nélkül, a 2210 állásból mindössze 6 tölthető be. Tehát befejezett 8 általános iskolai végzettség hiánya esetén nem beszélhetünk foglalkoztathatóságról. 2010 júniusában, a Dél-alföldi régióban a nyilvántartott állás keresők legnagyobb arányban (36%) 8 általános és alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeztek. Alacsony iskolai végzettségük közrejátszik abban, hogy nem tudnak

elhelyezkedni. Ezt igazolja, hogy az általam vizsgált álláslehetőségek mindössze 18%-a tölthető be általános iskolai végzettséggel. A legalacsonyabb a diplomás álláskeresők aránya (5%). Az álláslehetőségek 21%-ánál 2010 júniusában feltétel volt a főiskolai vagy egyetemi végzettség. A diplomásokéval közel azonos a gimnáziumi, középiskolai végzettséggel rendelkezők iránti munkaerő kereslet (22%), azonban közel 25%-uk nem tud elhelyezkedni. Az álláskeresők között magas (34%) a szakmával rendelkezők aránya, annak ellenére, hogy a gazdaság leginkább a szakmunkásokra tart igényt. E paradox helyzet – a piac igényeit figyelmen kívül hagyó – szakmaszerkezet nem megfelelő struktúrájával magyarázható.

2. ábra

A nyilvántartott álláskeresők és a munkaerő kereslet iskolai végzettség szerinti megoszlása a Dél-alföldi régióban 2010. június (%)

Forrás: ÁFSZ, 2010 alapján saját szerkesztés; saját kutatás eredményei alapján

A munkaerő-keresletet illetően a régió belül eltéréseket tapasztaltunk. A legtöbb állást a legnagyobb területű Bács-Kiskun megyében, a legkevesebbet Békés megyében hirdették meg.

Az 1. táblázat 2210 állás elemzése alapján készült. Azt mutatja, hogy a vizsgált időszakban iskolai végzettség szerint, konkrétan milyen szakképzettséggel rendelkezőkre tart igényt a gazdaság. Azt látjuk, hogy az általános iskolai végzettséggel rendelkezők alacsonyabb presztízsű munkakörökben – építőipari segéd munkásként, takarítóként – tudnak elhelyezkedni. A Dél-alföldi régióban leginkább piacképes szakmát – kőműves, villanszerelő, szakács, eladó, lakatos – érdemes tanulni. Heterogénebb a szakközépiskolát, technikumot végzettek iránti munkaerő kereslet. A diplomásoknak meghirdetett állások 20%-ára különböző mérnöki végzettséggel rendelkezőket kerestek.

8 ÁLTALÁNOS ÉS ALACSONYABB 397 DB		SZAKMUNKÁSKÉPZŐ ÉS SZAKISKOLA 851 DB		GIMNÁZIUM/ SZAKKÖZÉPISKOLA/ TECHNIKUM 493 DB		FŐISKOLA ÉS EGYETEM 463 DB	
egyéb segédmunkás	0	eladó	14	eladó	5	mérnök	1
takarító	2	szerező (villany)	6	szerező	2	ügyintéző	1
építőipari segédmunkás	5	pincér kőműves	9	ügyintéző	0	tanár	5
húsfeldolgozó	7	szakács	8	könyvelő	9	menedzser	8
konyhai kisegítő	7	lakatos	7	adminisztrátor	8	orvos	7

1. táblázat:

A munkaerőpiaci kereslet szakmák szerinti alakulása a Dél-alföldi régióban 2010. május és július között (db)
Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Kérdésként merül fel, hogy a képző intézmények által kínált szakképesítések összhangban vannak-e a felnőttképzési intézmények képzési kibocsájtásával? Az OSAP adatai alapján 2009-ben a Dél-alföldi régióban a 173 felnőttképzést folytató intézmény több mint 2 ezer tanfolyamot szervezett, melyeken csaknem 27 ezer fő vett részt. 2009-ben a régió felnőttképzési intézményeibe közel 10 ezren iratkoztak be azzal a céllal, hogy állam által elismert OKJ szakképesítést szerezzenek (OSAP, 2010). A 10 ezer résztvevőből, közel 1700-an informatikusnak tanultak. Ezer fő iratkozott be az aranykalászos gazda-, illetve gazdaképzésbe. Megdöbbentő, hogy a felnőttképzésben szakmát tanulók csaknem 20%-a két olyan képzésre jelentkezett, amely iránt nem mutatkozik jelentős kereslet a munkaerőpiacon. A Dél-alföldi régióban 2010. május-július hónapban 30 villanszerelőt kerestek, de az előző évben mindössze 19-et képeztek. Pincérekől, kőművesekből, konyhai kisegítőkből és könyvelőkből is meghaladta a munkaerő kereslet a felnőttképzési intézmények képzési kibocsájtását (OSAP, 2010). Hangsúlyozni szeretném, hogy ezek az adatok a felnőttképzésre vonatkoznak, nem tartalmazzák az iskolarendszerben szerzett szakképesítéseket. A kutatásból származó adatok alátámasztják, a munkaerő kereslet és kínálat közötti diszharmoniót.

A foglalkoztatók oldaláról

A folyamatok alakításában meghatározó szerepe van a foglalkoztatóknak, ugyanis az ő igényeikhez kell(ene) alkalmazkodni az oktatási rendszernek. Problémaként jelentkezik, hogy a foglalkoztatók munkaerő igényei eltérőek. A makro- és a mikroállalkozások vezetői eltérő attitűdökkel, habitussal, szemléletmóddal rendelkeznek. Egy multinacionális cég specialistákat igényel, akik egy-egy munkafolyamathoz értenek, míg egy kisvállalat generalistákat, akik több munkafolyamatot képesek ellátni.

A kisebb cégekben a belépéstől kezdve maximális teljesítményt várnak el a munkavállalóktól. Fontos, hogy az ott dolgozó sokrétű, gyakorlatias legyen, találja fel magát a különböző helyzetekben és oldja meg minél hamarabb a problémákat. A kisvállalkozás vezetője ezt így fogalmazta meg: *„Itt nem lehet hibázni, már az első napon a maximumot kell nyújtani”*. Egy nagyvállalatnál az a legfontosabb, hogy a jelölt maximálisan értsen az általa megpályázott munkakörhöz, pozitív legyen a munkához való hozzáállása, maximális teljesítményt nyújtson a rábízott feladatokban. A munkáltatók a gyakorlott szakembereket részesítik előnyben a munkaerő kiválasztása során, a nagyvállalat humán erőforrásért felelős munkatársa leszögezte, hogy *„ha van olyan jelentkező, aki tapasztalt, nyilván közülük válogatunk elsősorban”*. A gyakorlati tapasztalat mellett mind a nagyvállalat, mind a kiscég vezetője a végzettséget igazoló papírnál is nagyobb jelentőséget tulajdonít a jelölt kompetenciáinak. A nagyvállalat vezetője kiemelten fontosnak tartotta a problémamegoldó készséget, a logikus gondolkodást, a gyakorlatias feladatértelmezést, az együttműködési készséget, a kompromisszumkészséget és a toleranciát, az önálló feladatmegoldást és a terhelhetőséget. A kiscég vezetőjének ezek mellett fontos, hogy a potenciális munkavállaló jó kommunikációs készséggel, meggyőző készséggel, felelősségtudattal rendelkezzen, továbbá határozott, pontos, precíz, és szorgalmas legyen. Láthatjuk, hogy a foglalkoztatóknak túl nagyok az oktatási rendszerrel, illetve a munkavállalókkal szembeni elvárásaik.

A résztvevők oldaláról

Nem szabad megfélemednünk a képzésben résztvevők valamit a potenciális munkavállalók – foglalkoztatókkal, valamint az oktatási rendszerrel szemben támasztott – igényeiről. A problémák gyökere onnan ered, hogy a pályát választóknak nincs reális önismeretük, nem feltétlenül képességeiknek megfelelő pályát választanak, nem veszik figyelembe későbbi elhelyezkedési esélyeiket. (JUHÁSZ – JUHÁSZ – BORBÉLY-PECZHE, 2009). Jellemzően a rosszabb tanulási képességgel rendelkezők választják a fizikai jellegű szakképesítést adó intézményeket (DÁVID, 2004). A kutatók szerint a munkaerőhiány a fizikai munka negatív megítélésével, a fiataloknál jelentkező szabálykövetés, monotonia tűrés hiányával magyarázható. Emiatt a szakmunkásokra jellemző a csekély tanulási motiváció, mely általában rossz tanulmányi eredménnyel párosul (JUHÁSZ – JUHÁSZ – BORBÉLY-PECZHE, 2009). A probléma kialakulásában közrejátszik továbbá a szakmunkások alacsony keresete.

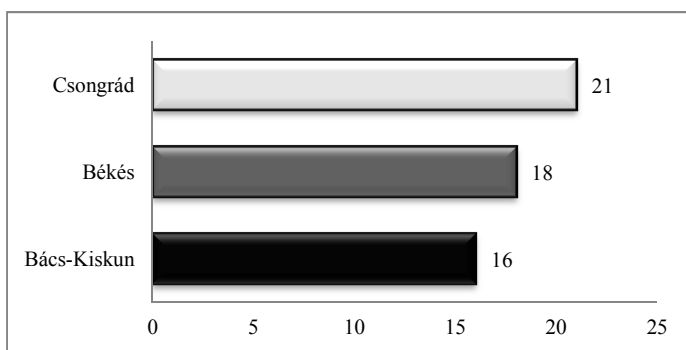
Az elhelyezkedők helyzetét nehezíti, hogy régiók között s adott régióon belül eltérő munkaerő kereslettel kell számolnunk (HEFOP, 2003). A munkaerő kereslet kielégítéséhez szükség van a munkaerő mobilitására. A problémák, megoldatlan helyzetek sora tovább bővíthető.

A felnőttképzési intézmények oldaláról

Kérdésként merül fel, hogy a képző intézmények milyen szempontok szerint alakítják ki képzési kínálatukat, mennyire vannak tisztában illetve milyen mértékben veszik figyelembe a munkaerőpiac igényeit? E kérdésekre a Dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményeinek körében, teljes körű mintavételen alapuló strukturált kérdőíves lekérdezés eredményei adnak választ. Az empirikus kutatás módszere: primer adatgyűjtés, strukturált kérdőíves lekérdezés. A kutatást a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Felnőttképzési Intézetén belül négy andragógia mester szakos hallgatótársammal folytattuk le, annak érdekében, hogy feltérképezzük a képző intézmények működési jellemzőit, átfogó képet kapjunk az intézmények által nyújtott képzések és felnőttképzési szolgáltatások kínálatáról, az esélyegyenlőség biztosításának kérdéséről, illetve a felnőttképzés jogszabályi keretrendszerében nevesített követelmények gyakorlati megvalósulásáról. A kutatáson belüli résztémám, a felnőttképzési intézmények képzési portfóliójának és az azt alakító tényezők vizsgálatára irányult. A mintát a Dél-alföldi régióban működő érvényes akkreditációval rendelkező, felnőttképzési tevékenységet folytató képző intézmények alkották. A képző intézményekhez eljuttatott 123 kérdőívből 55 feldolgozható kérdőív érkezett vissza. A kérdőívből nyert adatok kódolása, feldolgozása, valamint elemzése Excel illetve SPSS statisztikai programmal történt. E rendszer segítségével gyakorisági megoszlásokat valamint kereszttábla elemzéseket végeztünk.

A kutatás eredményei

A Dél-alföldi régió 123 akkreditált felnőttképzési intézményéből a legtöbb (47) Bács-Kiskun megyében található. Békés megyében 34, Csongrád megyében 41 akkreditált felnőttképzési intézmény működik. A kiküldött kérdőíveket a Bács-Kiskun megyében működő intézmények mindössze 34%-a, a Békés megyeiek 53%-a, Csongrád megyében az intézmények 51%-a töltötte ki (3. ábra).

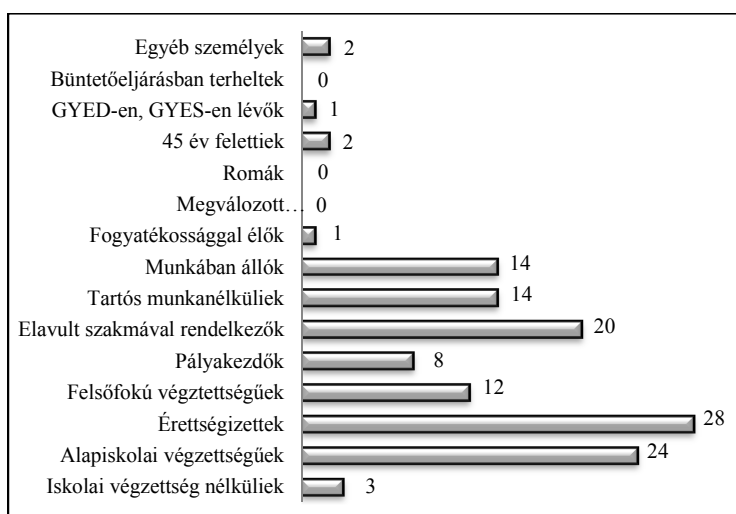

3. ábra

A válaszadó intézmények megye szerinti eloszlása (db)

Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Górcső alá került, hogy az akkreditált felnőttképzési intézmények jellemzően milyen célcsoportok számára indítják képzéseiket (4. ábra). Erre a kérdésre 50 intézmény adott értékelhető választ. Elgondolkodtató, hogy az 50-ből mindössze három intézmény nyilatkozott úgy, hogy célcsoportjába tartozik az iskolai végzettséggel nem rendelkezők köre. A tanfolyamok jelentős része az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők továbbképzését célozza. Az intézmények több mint fele olyan képzéseket szervez, mely érettségire épül. Megállapítható, hogy az akkreditált felnőttképzési intézmények többsége a szakmai végzettséggel nem rendelkezők képzésére fókuszál. Kevesebben, az intézmények közel egynegyede koncentrálnak a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők továbbképzésére. A válaszadó intézmények 40%-a célcsoportjának tekinti azokat, akik rendelkeznek ugyan szakképzéssel, de mindez már elavult, nem piacképes napjaink munkaerőpiacán. A kutatás eredményei alapján a válaszadó intézmények 28%-a tartós munkanélküliek, illetve munkában állók számára szervez képzéseket. Elgondolkodtató, hogy a hátrányos helyzetűekre (fogyatékkal élők, romák, megváltozott munkaképességűek, GYES-en, GYED-en lévő anyák, 45 év felettek, büntetőeljárásban terheltnek minősülő személyek) egyáltalán nem fókuszálnak az intézmények.

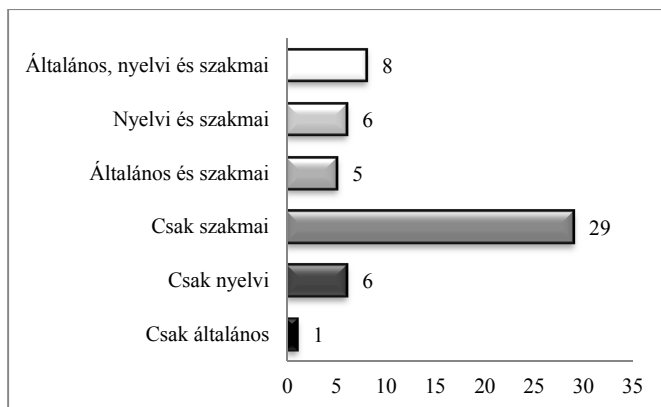

4. ábra

Az akkreditált felnőttképzési intézmények célcsoportjai jogi forma szerinti lebontásban (db)

Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Megkérdeztük, hogy milyen főbb kategóriába tartozik az intézmények felnőtt és továbbképzési kínálata (5. ábra). Azt az eredményt kaptuk, hogy a válaszadó intézmények (55) által kínált képzések több mint fele szakmai képzés. Az intézmények egytizede csak nyelvi képzéseket indít, egytizede pedig nyelvi és szakmai képzésekkel is foglalkozik. Mindössze egy intézmény jelölte meg csak az általános felnőttképzést a képzési kínálat főbb kategóriájaként. Ebből arra következtethetünk, hogy az általános felnőttképzést kiegészítő tevékenységként végzik. Az intézmények 14,5%-a mindhárom kategórián belül egyaránt indított képzéseket.

5. ábra

Az intézmények felnőtt és továbbképzési kínálata kategóriák szerint (db)
 Forrás: saját kutatás eredményei alapján

A kínálati oldal feltárása céljából fontos lehet, hogy az intézmények milyen szakmacsoportokon belül indítanak képzéseket. A képzési palettát illetően az intézmények zöme az informatika, oktatás, nyelv területére fókuszál. A minta egyötödének képzési kínálata a szociális szolgáltatások, a gépészet, a közlekedés, a mezőgazdaság, az ügyvitel területéhez tartozik. A vegyipar, faipar, nyomdaipar valamint az életmód területén belül meglepően kevés azon akkreditált intézmények száma, amelyek e szakmacsoportokban indítottak képzéseket. Összességében elmondható, hogy a mintában szereplő intézmények tevékenységi köre a 21 szakmacsoport felére sem terjed ki. Míg a divatos képzések túlsúlyban vannak, addig a kevésbé népszerű szakmacsoportokon belül indított tanfolyamok száma elenyésző.

A képet tovább árnyalja, hogy az akkreditált intézmények hány nem OKJ-s, OKJ-s, általános, valamint nyelvi képzést indítottak s hányan vettek részt ezeken a képzéseken (2. táblázat). A válaszadó 54 akkreditált intézmény 2009-ben összesen 1172 képzést indított, melyeken 23833-an vettek részt. Képzési kategória szerint vizsgálva láthatjuk, hogy az intézmények közel kétharmadának (36) szerepelt a képzési palettáján nem OKJ-s szakmai képzés. Ez a kategória tette ki az intézmények által szervezett képzések közel felét. A több mint 500 ilyen jellegű szakmai képzésen közel 8 ezren vettek részt. Kevesebb (23) akkreditált intézmény indított az állam által elismert, OKJ-s szakmai képzést. A 224 felnőtt és továbbképzési tanfolyamon, 3554 fő vett részt. A kutatás eredményei alapján kevés (12) intézményben folyt általános felnőttképzés. Ennek ellenére a Dél-alföldi régióban indított képzések egynegyede (291) általános képzés volt, s ezeken a képzéseken vettek részt a legtöbben (11177 fő). A legkevesebb tanfolyam volt nyelvi képzés, s ezeken a képzéseken volt a legalacsonyabb a résztvevők száma.

KÉPZÉSEK 2009-BEN	A válaszadó intézmények adatai alapján (db)	Az OSAP-ban szereplő 106 intézmény adatai alapján (db)
	1172	2215
Indított általános képzések	291	171
Indított OKJ-s szakmai képzések	227	622
Indított nem OKJ-s szakmai képzések	507	436
Indított nyelvi képzések	160	986
RÉSZTVEVŐK A KÉPZÉSEKEN 2009-BEN	A válaszadó intézmények adatai alapján (fő)	Az OSAP-ban szereplő 106 intézmény adatai alapján (fő)
	23833	26715
Az általános képzéseken	11177	2925
Az OKJ-s szakmai képzéseken	3554	9907
A nem OKJ-s szakmai képzéseken	7998	8753
A nyelvi képzéseken összesen	1334	5130

2. táblázat

Képzési és létszámadatok 2009-ben

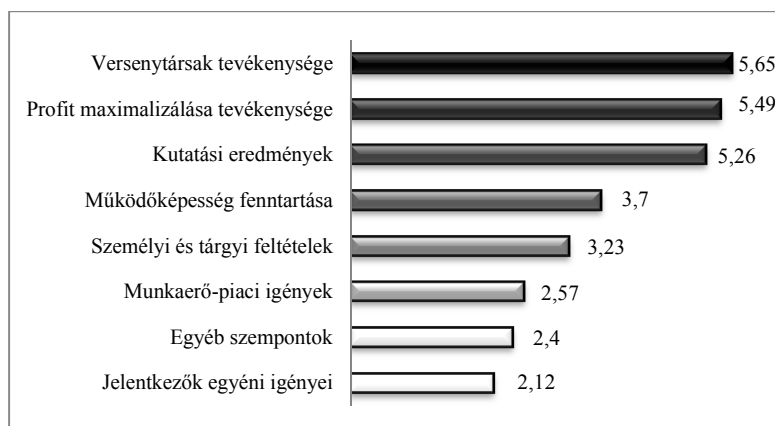
Forrás: saját kutatás eredményei alapján, OSAP (2010) adatai alapján

Arra is kíváncsiak voltunk, hogyan alakult a képzésben résztvevők létszáma 2009-ben 2008-hoz képest, s ez milyen okokkal magyarázható. A válaszadó intézmények egyötödénél nem változott a képzésben résztvevők száma. Az intézmények közel felénél átlagosan 43%-kal csökkent. A csökkenést az intézményvezetők többsége az emberek anyagi helyzete romlásának, a fizetőképes (önerős) kereslet hiányának tulajdonította. Az intézmények közel egyharmadánál nőtt a képzésben résztvevők létszáma, átlagosan 130%-kal. A növekedést a legtöbben a támogatott képzések megjelenésével, a pályázati lehetőségek kiszélesedésével magyarázták.

Az akkreditált képzések feltérképezését tovább árnyalja, hogy jellemzően milyen típusú képzéseket akkreditáltattak az intézmények. Az intézmények legnagyobb arányban informatikai, nyelvi és gépjárművezetői képzéseket akkreditáltattak. Kisebb arányban ugyan, de lehetőség volt a Dél-alföldi régióban könnyű és nehézgépkézelői valamint pénzügyi területen akkreditált programban részt venni. A kör azonban itt bezárul. Az intézmények képzési palettája nem mutat színes képet: csak a népszerű, keresett képzéseket akkreditáltatják. Ugyanakkor például az ipar, mezőgazdaság területén nem mutatkozik jelentős akkreditált program kínálat.

Felmerül a kérdés, hogy vajon azért ezeket a képzéseket akkreditáltatják, mert ezekre tart igény a munkaerőpiac, vagy jellemzően ezek iránt mutatkozik igény a résztvevők oldaláról? Ahhoz, hogy erre a kérdésre választ kapjunk, megkérdeztük az intézményeket, hogy képzési struktúrájuk kialakítása során milyen szempontokat vesznek figyelembe. Az eredményeket a 6. ábra mutatja, a legkisebb érték jelzi, hogy azt a szempontot veszik első helyen figyelembe. Az intézmények elsősorban a jelentkezők igényeit próbálják meg szem előtt tartani. Második helyen egyéb szempontokat vesznek figyelembe, melyen

belül a finanszírozás a döntő, vagyis elsősorban olyan képzéseket indítanak, amire támogatás van. Az intézmények zöme harmadik legfontosabb szempontként a munkaerő-piaci igényeket veszi figyelembe, mely elsőbbséget élvez a rendelkezésre álló személyi feltételeknél s magának az intézmény működőképességének a fenntartásánál.

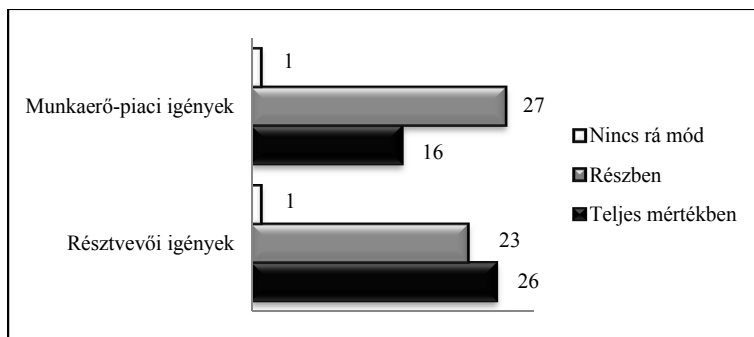

6. ábra

A képzési kínálatot alakító szempontok rangsor szerinti átlagai
Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Felmerül a kérdés, hogy a képző intézmények honnan tájékozódnak a gazdaság igényeiről. Erre a kérdésre az 55 intézményből 39 válaszolt. A munkaerő-piaci szükségleteket illetően az intézmények zöme rendszeres kapcsolatot ápol a munkaügyi központtal, valamint közvetlen kapcsolatot tart a cégekkel, munkáltatókkal. 7 intézmény tájékozódik a statisztikák, munkaerő-piaci prognózisok, álláshirdetések tanulmányozásán keresztül a gazdaság szükségleteiről. A résztvevők igényeiről a válaszadó intézmények (43) 79%-a személyes, telefonos, írásos megkeresés, kérdőív kitöltésével gyűjt adatokat. 14%-a közvetett formában, a munkaügyi központoktól, munkáltatóktól származó információk alapján méri fel a résztvevők igényeit.

Az is kérdés volt számomra, hogy a már felmért igényeket, milyen mértékben tudják figyelembe venni (7. ábra). A potenciális résztvevők igényeit illetően a válaszadó intézmények (50) fele teljes mértékben be tudja építeni képzési kínálatába, a munkaerő-piaci igényeket a válaszadó intézmények (44) 36%-a teljes mértékben figyelembe tudja venni. Ebből arra következtethetünk, hogy az intézmények többsége a résztvevői igényeket, a munkaerő-piaci igényeknél nagyobb arányban tudja figyelembe venni egy-egy képzés tervezésekor.

7. ábra

A potenciális résztvevők illetve a munkaerő-piaci igények figyelembevételének mértéke (db)

Forrás: saját kutatás eredményei alapján

Az a kérdés, hogy melyek a Dél-alföldi régióban a hiány-, illetve túltelített szakmák, azt mérte, hogy mennyire vannak tisztában az intézmények a munkaerő-piaci folyamatokkal. Az intézmények jelentős része, 29%-a nem válaszolt erre a kérdésre. A telített szakmákat illetően 104 szakmunkás végzettséggel betölthető és 27 diplomás szakmát soroltak fel. A legtöbbször említett túltelített szakma: a fodrász, az eladó, az informatikus, a tanár, a jogász. Hiányszakmaként a felnőttképzési intézmények összesen 159 szakképesítést és 5 diplomás szakmát neveztek meg. Az 5 legtöbbet említett hiányszakma: a kőműves, a hegesztő, a gépi forgácsoló, a lakatos valamint az ács-állványozó. Szakmacsoport szerint vizsgálva azt láthatjuk, hogy az általuk megnevezett szakképesítések dominánsan két szakmacsoportba tartoznak: 37%-uk a gépészet, 27%-uk az építészet szakmacsoportba sorolható. Áruklodó, hogy az oktatás, informatika szakmacsoporton belül indítanak leginkább képzéseket, ezeken a területeken azonban véleményük szerint sem jelentkezik tartós munkaerő igény. Még áruklodóbb, hogy az intézmények azt nyilatkozták, hogy harmadik legfontosabb szempontként a munkaerőpiac igényeit veszik figyelembe, mégsem indítanak képzéseket az általuk hiányszakmának ítélt területeken. Érdeemes ezen elgondolkodni.

Javaslatok

Mind a munkaerő keresletet, mind a munkaerő kínálatot illetően szükség van beavatkozásokra. A kereslet oldaláról szükség van a befektetők ösztönzése által az álláshelyek számának növelésére, melynek érdekében támogatni kell az egyéni vállalkozások indítását. A cél a keresletvezérelt piac kialakítása kell, hogy legyen. Olyan képzési programok támogatására van szükség, melyek célcsoportjukban, tartalmukban, összhangban vannak a gazdaság igényeivel.

Megfelelő információs, tanácsadási, tájékoztatási rendszerre van szükség a kereslet kínálat közelítésének elősegítése érdekében. El kell érni, hogy az emberek tájékozottak legyenek a munka, a felnőttképzés világában, ismerjék lehetőségeiket.

Szükség van egy hatékony munkaerő-közvetítő hálózatra, mely tértől függetlenül, rövid időn belül, személyes kapcsolatot hoz létre a foglalkoztatók és a potenciális munkavállalók között.

A helyzet megoldásához elengedhetetlen a megfelelő szakemberek által nyújtott pályaaorientációs, pályakorrekciós tanácsadás valamint az elhelyezkedési tanácsadás. El kell érni, hogy minél több felnőttképzési intézményben ingyenesen hozzáférhetőek legyenek ezek a szolgáltatások.

A szakmai képzések ma túlsúlyban vannak, azon belül is az OKJ-s képzések, ami egyrészt érthető, mert ezeknek az állam által elismert szakmai képzéseknek van munkaerő-piaci presztízszük. De az általános képzés is ugyanolyan fontos kell, hogy legyen. Sokkal nagyobb hangsúlyt kell az általános képzésekre, pl. kompetenciafejlesztő képzésekre helyezni, mert ahogyan az interjúkból is kiderül, ma már úgy tűnik, hogy a jól szocializálható munkaerő és a csapatmunkára való hajlandóság legalább ugyanolyan fontos, vagy talán még fontosabb is, mint maga a szaktudás. A kompetenciákban való gondolkodás lehet a problémák megoldásának kulcsa.

A legnagyobb problémát az okozza, hogy jelenleg nem áll a munkaerő-piaci folyamatok alakításában meghatározó szereplők rendelkezésére, egy olyan országos méretű sztenderdizált, információs adatbázis, mely képet fest arról, hogy hogyan hasznosul a képzés a gazdaságban. Meggyőződésem, hogy az egyik legfontosabb feladat a pályakövetési rendszer kidolgozása és gyakorlata kellene, hogy legyen, ez biztosítaná az információáramlást a munkaerőpiac szereplői között.

Ki kell dolgozni azt a hatékony jogszabályi, támogatási rendszert, mely a partnerek érdekeinek figyelembevételére ösztönözné a felnőttképzést folytató intézményeket. Közös fórumokon, konferenciákon meg kell teremteni a munkaerőpiac és az oktatás közötti párbeszédet, hangsúlyozva, hogy az együttműködés közös érdek.

„Aki meg akar tenni valamit, talál rá módot,
aki nem, az talál kifogást”
(Stephen Dolly)

Felhasznált irodalom

ÁFSZ (2010): *A munkaerő-piaci helyzet alakulása az Állami Foglalkoztatási Szolgálat legfrissebb adatai alapján* – 2010. június. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal. http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=full_afsz_stat_merop_2010 [2010. 10. 25.]

DÁVID János (2004): *A szakképzés, szakiskola és a munkaerő-piaci igények kapcsolatának feszültségpontjai, 3K Consens Iroda* <http://www.3kconsens.hu/files/OMosszefoglalo.pdf> [2010. 07. 25.]

DÉL-ALFÖLDI OPERATÍV PROGRAM (2007): *A Magyar Köztársaság Kormánya* www.nfu.hu/download/1762/DAOP_070705.pdf [2010. 05. 12.]

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2010): *Európa 2020 – Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*. Bizottsági Közlemény, Brüsszel

GYÖRGYI Zoltán (2004): *A magyarországi felnőttképzés*, Professzorok Háza Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest

<http://www.oktopusz.hu/domain9/files/modules/module15/6823BA5F92EF10C.pdf>
[2010.10.20.]

JUHÁSZ Ágnes – JUHÁSZ Judit – BORBÉLY-PECZE Tibor Bors (2009): *Munkaerőhiány és kínálati többlet azonos szakképesítéssel rendelkezők körében: a szakképzés lehetőségei*. Panta Rhei Társadalomkutató Bt., Budapest

KSH (2009): Oktatás (1960–)

http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_wdsi001a.html
[2010. 08. 12.]

KSH (2010): *A bruttó hazai termék (GDP) területi megoszlása 2008-ban* (előzetes adatok)
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/gdpter08.pdf> [2010. 09.19.]

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG (2003): *Humán erőforrás-fejlesztés Operatív Program 2004-2006*. Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, Budapest

<http://www.nefmi.gov.hu/europai-unio-oktatas/strukturalis.../regionalis-fejlesztes> [2010. 11. 04.]

OSAP (2010): *A képzést folytató intézmények száma; A képzések (tanfolyamok) száma; A képzésbe beiratkozottak száma – 2009. évi adatszolgáltatás alapján*
http://osap.nive.hu/osap_index2.php?oldal=statisztika [2010.09.05]

SZILÁGYI János (2010): *Versenyképes gazdaság, versenyképes szakképzés* In: Henczi Lajos (szerk.): *A szak- és felnőttképzés szervezés gyakorlata*. Budapest, Raabe Tanácsadó és Kiadó Kft.

Sz. TÓTH János (2006): *Európai kihívások – magyar lehetőségek. A felnőttkori tanulás jövőképeinek körvonalai*. Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Budapest
https://www.nive.hu/kutatas_fejlesztes/felnottkepzes_kutatas_20032007/fktanulmanyok/eu_kihivasok.pdf [2010. 05. 12]